

TALABALARDA IJTIMOY FAOLLIKNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Ergasheva Surayyo Faxriddin qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqola talaba shaxsida ijtimoiy faollikni shakllantirishda muhim sanaladigan omillar va mezonlar haqida soʻz yuritadi. Shuning barobarida oʻquvchi bu maqoladan «ijtimoiy faoliyat» tushunchasining bugungi kunda talqin qilinayotgan maʼnolari toʻgʻrisida, uning ahamiyati borasidagi qarashlarni; talaba yoshlarning ijtimoiy faolligini shakllantirish bugun nechogʻlik zaruratga aylanayotgani hamda uning sabablarini tahlil qiladi. Bu maqoladan pedagogika va psixologiya sohasining vakillari, soha boʻyicha taʼlim olayotgan talaba va magistrlar ham erkin izlanuvchilar foydalanishi mumkin.*

Kalit soʻzlar: *Ijtimoiy faoliyat, talaba, shaxs, dinamizm, harakatchanlik, konstruktivlik.*

Respublikamizda Oliy taʼlim mazmuni va kadrlar tayyorlash jarayonlarini ilgʻor xorijiy tajribalar asosida takomillashtirish, talabalarda ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishga maʼnaviy-maʼrifiy ishlarning muhim yoʻnalishi sifatida alohida eʼtibor qaratilmoqda. Shu bilan bir birga talabalarning kasbiy faoliyatining ijtimoiy ahamiyatini toʻliq anglashiga erishish, ijtimoiy talab va majburiyatlarga masʼuliyatni munosib qaror toptirishning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish zaruriyati yuzaga kelmoqda. Oʻzbekiston Respublikasini yanada taraqqiy ettirishga qaratilgan «Harakatlar strategiyasi»da ham «Jismonan sogʻlom, ruhan va aqliy jihatdan rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, Vatanga sodiq, qatʼiy hayotiy nuqtai nazarga ega yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ijtimoiy faolligini oshirish» singari ahamiyatli va muhim vazifalar belgilab qoʻyilgan edi. Bu talabalarning ijtimoiy faolligini rivojlantirishning pedagogik va psixologik tomondan xususiyatlariga aniqlik kiritish, ijtimoiy faollikni rivojlantirishning pedagogik modeli va auditoriyadan tashqari boʻlgan holatlarda mashgʻulotlar tarkibini shakllantirishda interfaol hamda zamonaviy texnologiyalarga murojaat etishni talab qiladi. Shu boisdan ham ishning eng avvalida, ijtimoiy faoliyatning aynan nima va qanday boʻlishini hamda talabalarning ijtimoiy faolligini shakllantirishning omillari va mezonlarini oʻrganib, soʻngra texnologiyalarni tadbiiq qilish lozim boʻladi. “Ijtimoiy faoliyat” tushunchasi bugungi kunda keng va tor maʼnoda talqin qilinmoqda. Keng va tor maʼnoda ijtimoiy faollik deganda shaxsning ijtimoiylik darajasini aks ettiruvchi sifat tushuniladi, yaʼni uning ijtimoiy butunlik bilan aloqalari, jamiyat manfaatlari yoʻlida harakat qilishga tayyorligi, jamoat manfaatlarini qabul qilish chuqurligi, tor maʼnoda esa ijtimoiy faollik deganda, shaxsning maʼlum bir ijtimoiy hamjamiyat bilan aloqasini ifodalovchi sifati tushuniladi. Biz “ijtimoiy faoliyat” kategoriyasini ushbu ilmiy maqolada tor maʼnoda koʻrib chiqamiz. Zamonaviy taʼlim

makoni bugun kasbiy jihatdan barkamol, ijtimoiy faol va raqobatbardosh kadrlarga, jamiyatni barqaror, xavfsiz, muvaffaqiyatli ta'minlashga tayyor bo'lgan mutaxassislarga ehtiyoji bor. Chunki jamiyat insoniyat oldiga yanada murakkab vazifalarni qo'ymoqda. Bunday jarayonlarda jamiyatga zarur mutaxassislar o'z taqdirini belgilash, o'z-o'zini anglash, erkin va mustaqil fikrlash, lo'nda qilib aytganda, ijtimoiy faol shaxs bo'lmog'i darkor. Xuddi shundan kelib chiqib, jamiyat zamonaviy bilimga muhtoj desak bo'ladi. Mustaqil qabul qila oladigan, axloqli, tashabbuskor odamlar tanlangan vaziyatda mas'uliyatli qarorlar qabul qilish, ularning mumkin bo'lgan oqibatlarini bashorat qilish; hamkorlik qilish usullari, harakatchanlik, dinamizm, konstruktivlik, mamlakat taqdiri uchun javobgarlik hissi rivojlangan, bir so'z bilan aytganda, ijtimoiy faol shaxslar bu o'rinda maydon markazida bo'ladilar. Shu munosabat bilan bugungi kunda shaxsning ijtimoiyligi tobora ortib bormoqda va muhim ahamiyat kasb etmoqda. Talaba shaxsi esa ongli ravishda jamiyat oldida turgan muammolarni hal qilishga qaratilgan, turfa ijtimoiy ahamiyati yuqori bo'lgan faoliyatlarda o'zini namoyon qiladigan ijtimoiy guruh bo'lganligi sababli ham ular jamiyat hayotida muhim rol o'ynaydi. Ularni kelajakdagi potensial imkoniyatlar ham deb atashimiz mumkin. Talaba yoshlar ijtimoiy guruh sifatida o'ziga xos sanaladi. Bundan kelib chiqadiki, u yoshlikning barcha xususiyatlarini o'zida jamlaydi, shuningdek, o'ziga xos quyidagi xususiyatlari bilan buni tasdiqlaydi:

- oliyohda ta'lim bilan bog'liq faoliyat;
- eng bilimli yoshlar qatlami;
- bilim xodimlarini to'ldirish uchun zaxira;
- ziyolilarning ajralmas qismi;
- ijtimoiy kelib chiqishining heterojenligi;
- ma'lum bir guruhning o'zini o'zi anglashi;
- manfaatlar jamiyati va submadaniyat.

Talaba yoshlarning ijtimoiy faolligini shakllantirish zarur. Bunda albatta, bir tomondan o'zgaruvchan ijtimoiy xususiyatlarini hisobga olgan holda harakat qilish joiz bo'lsa, boshqa tarafdin esa, ushbu ijtimoiy-demografik guruhning o'ziga xos xususiyatlari, uning ichki tabaqalanishi, jamiyatdagi o'rni va roli, shuningdek, yoshlarning orasidagi ehtiyojlarning mavjud ziddiyatli jihatini hal etish va uni ijtimoiy sub'yekt sifatida hamda ularni amalga oshirish imkoniyatlarini ham nazardan chetda qoldirmaslik darkor. Talabalarning ijtimoiy faolligini shakllantirishda qator omillar ahamiyatli sanaladi. Bu omillar: yoshlarning o'zini o'zi anglash istagi, yoshlarga oid samarali davlat siyosati, shuningdek, yoshlar uchun qiziqarli va nufuzli odamlar hamdir. Ayni shuning barobarida talabalarda ijtimoiy faollikni shakllantirishda to'sqinlik qiladigan omillarga ham duch kelamiz. Masalan, ishonmaslik, katta yoshdagi guruhlarning muammolariga befarqlik, hokimiyatga ishonchning sustligi, talabalarning o'zlariga nisbatan loqaydlik shular jumlasidandir. Talabalarda ijtimoiy faollikni shakllantirishni boshqarish ham ahamiyatlidir. Bunda talabalarning ijtimoiy shakllanishini boshqarish samaradorligining asosiy mezoni

talaba yoshlarning faolligi uning barcha faoliyati turlarining yuqori darajasi va manfaatlarining boshqa ijtimoiy subyektlar manfaatlariga yuqori darajada muvofiqligidir. Xulosa qilib aytganda, o'sib kelayotgan yosh avlodni ijtimoiy faollik ruhida tarbiyalash bugungi kundagi dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Shuni inobatga olib, oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarning ijtimoiy faollik darajasini shakllantirish va oshirishda zaruriy omillar, mezonlarni nazardan chetda qoldirmaslik tavsiya etiladi. Bu bilan talabalarda ijtimoiy faollik darajasini kerakli o'ringa olib chiqish, ularda ijtimoiy faollikning yetarliligini ta'minlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Uz.m.wikipedia.org
2. Lex.uz
3. "Science education" journal